

TIIAME

2-bosqich 1-semestr

16-mavzu: Muqimiy hayoti va ijodi

Adabiyot

Abdukadirova M.M

TIIAME

REJA:

- 1.Muqimiy hayoti haqida ma`lumot.
- 2.Muqimiy ijodi haqida ma`lumot.
- 3.Muqimiy satirik shoir.

Muqimiya (taxallusi; asl ism-sharifi
Muhammad Aminxo'ja Mirzaxo'ja
o'g'li) (1850 — Qo'qon—
1903.25.5) — shoir va mutafakkir.
O'zbek demokratik adabiyoti
asoschilaridan.

TIIAME

Muqimiy (taxallusi; asl ism-sharifi Muhammad Aminxo‘ja Mirzaxo‘ja o‘g‘li) (1850 — Qo‘qon — 1903.25.5) — shoir va mutafakkir. o‘zbek demokratik adabiyoti asoschilaridan. Otasi toshkentlik, onasi Oyshabibi Xo‘jandlik bo‘lib, Qo‘qonda yashaganlar.

Muqimiy boshlang‘ich ma’lumotni mahallasidagi mактабда олган. Onasi Muhammad Aminxo‘jada she’riyatga havas uyg‘otgan. Muqimiy Qo‘qondagi Nodira bino qildirgan «Mohlar oyim» madrasasida, so‘ng Buxoro madrasalaridan birida o‘qigan (1864—65; 1875—76). 1876 yilda Qo‘qonga qaytgach, yer qurilishi mahkamasida mirzalik qilgan. 70-yillar oxirlarida Qo‘qonga qaytgan va ijod bilan shug‘ullangan. Otasi vafotidan so‘ng moddiy ahvoli og‘irlashgach, «Hazrat» madrasasining kichik bir hujrasiga ko‘chib o‘tgan (1885), butun umri qashshoklikda kechgan.

TIIAME

Bir necha bor Toshkentga sayohat qilgan (1887—88, 1892), Toshkentdagi yangiliklar bilan tanishgan. Toshkent madaniy va adabiy hayotini chuqur o‘rgangan. Almaiylar, Nodim kabi ilg‘or ruhdagi ijodkorlar bilan aloqa bog‘lab, ijodiy hamkorlik qilgan. Muqimiy yashab ijod etgan davr adabiy hayoti murakkab edi. Bunday muhit Muqimiy ijodiga kuchli ta’sir ko‘rsatdi. Ijodining ilk davrida qisman shaklbozlik unsurlari, san’atpardonlik mayllariga berilish ham uchraydi. Lekin tezda bu xil an’analardan voz kechib, jamiyatdagi illatlarga, eskilik aqidalariga tanqidiy nazar bilan qaradi. Navoiy, Jomiy, Nizomiy va Fuzuliydan o‘rgandi, ular g‘azallariga muxammaslar bog‘ladi. Jomiyni o‘ziga ustoz bildi.

o‘zbek, fors mumtoz shoirlari an’analarini davom ettirdi. o‘zbek adabiyotida demokratik yo‘nalishning vujudga kelishi va shakllanishi Muqimiy nomi bilan bog‘liq. U boshliq Furqat, Zavqiy, Avaz, Komil kabi ilg‘or fikrli shoirlar o‘zbek adabiyoti tarixida yangi sahifa ochdilar. Muqimiy lirikasi chuqur optimizm bilan sug‘orilgan, hayotiylik ushbu lirikaning asosiy va yetakchi xususiyatlaridan. Muqimiy real muhabbatni, insonni kuylagan. She’rlarining tub mohiyatini inson kechinmalari, sevinch va alamlari, istak va armonlari, kurashlari tashkil etgan. Ularda do‘stlik, sadoqat, samimiyat, vafodorlik, sabot va matonat ulug‘langan va bular orqali shoir kishilarda yaxshi xususiyatlarni tarbiyalashga intilgan. Adolatli va baxtli zamonni orzu qilgan, shunday kunlar kelishiga ishongan («Kelur oxir seni ham yo‘qlag‘udek bir zamon yaxshi» va boshqa). Hasrat, shikoyat, norozilik motivlari mavjud bo‘lgan she’rlarida ham kelajakka ishonch, farovon hayot haqidagi orzu-ideallari aks etgan.

TIIAME

Muqimiylar dunyoqarashi va intilishlari bilan muhit o‘rtasidagi ziddiyat uning ijodida tanqidiy yo‘nalishni maydonga keltirgan. Bu uning hajviyotida ko‘proq aks etgan. Hajviyoti mazmunan satira va yumorga bo‘linadi. Satiralarida chor amaldorlari, ayrim mahalliy boylarning kirdikorlari ochib tashlangan («Tanobchilar» va boshqa) «Saylov», «Dar mazammati zamona» va boshqada o‘lkaga kirib kelayotgan kapitalistik va g‘ayriaxloqiy munosabatlar hamda ularning oqibatlari ko‘rsatilgan. Ba’zan, o‘sha davrdagi hukmron qarashlarga ergashib, Dukchi eshon haqida ham hajviy asarlar yozgan («Hajvi halifai Mingtepa»).

Ot, arava, loy, pashsha, bezgak kabi mavzularda 30 ga yaqin hajviy asar yaratgan. Ularda shoir turmushning qoloq va chirkin tomonlari, ijtimoiy ongdagi nuqsonlar ustidan kulgan, mustamlakachilik azobi, xarobalikni zaharxandalik bilan tasvirlagan («Devonamen», «Ko'samen» «Hayron qildi loy», «Pashshalar», «Shikoyati bezak» va boshqa). Boshqa bir qator hajviyalarida jamiyat hayotidagi o'zgarishlarga yangicha munosabat aks etgan («Ta'rifi pech», «Aroba qursin», «Loy» va boshqa).

Muqimiyl o'zbek adabiyotiga ishchilar mavzuini olib kirdi, tiplar galereyasini yaratdi («Maskovchi boy ta'rifida», «Voqeai Viktor» va boshqa).

TIIAME

Turli shahar va qishloqlarga qilgan sayohatlari taassurotlari asosida 4 qisqli «Sayohatnomasi» asarini yozdi. Asar yengil, o‘ynoqi vaznda yozilgan, 4 misrali bandlardan tashkil topgan. Unda xalq turmushining og‘irligi, qishloqlarning vayronaligi realistik tasvirlangan. Shoir yaxshilikni ma’qullab, go‘zallikni madh etgan, kamchiliklar ustidan kulib, tanbeh bergen, yovuzlikni, turli illatlarni tanqid qilgan. Muqimiyning nasr va nazmdagi maktublari epistolyar adabiyot namunasi hisoblanadi. 10 she’riy, 20 ga yaqin nasriy maktublari saqlangan. She’rlari qo‘lyozmalar, bayozlar, XX asr boshlarida litografiyada nashr qilingan kitoblar, Toshkent va Peterburgda bosilgan vaqtli matbuot sahifalarida bizgacha yetib kelgan.

“Sayohatnoma”lardan QO‘QONDAN SHOHIMARDONGA

TIIAME

- Faryodkim, garduni dun
Aylar yurak bag’rimni xun,
Ko‘rdiki, bir ahli funun –
Charx anga kajraftor ekan.
- Qolmay shaharda toqatim,
Qishloq chiqardim odatim,
Xohi yayov, bo‘lsun otim,
Goh sayr ham darkor ekan.
- “Ultarma”ga qildim yurush,
Yo‘ldosh edi bir chitfurush,
Yetdim jadallab vaqtি tush,
Bir dam qiziq bozor ekan.
- Bir ma’raka ko‘rdim butun,
Ja’mi yopingan boshga to‘n,
Boqsamki, besh yuzcha xotun,
Voiz so‘zin tinglor ekan.

QO‘QONDAN FARG’ONAGA

TIIAME

- Chun shahrdin chiqdim
«Qudash»,
Ko‘ngul bo‘lub mahzun-u g'ash,
Majnunsifat, devonavash,
Serchashma-yu kam chang ekan.
- «Nursux» kabi bir joy kam,
Tushmay o‘tib qildi alam,
Olma, anor o‘rniga ham
Bog‘ida tok-u zang ekan.
- «Yayfan» agarchi xush havo,
Odamlari yengilnamo,
Bir-birlari-la doimo
Bo‘lar-bo‘lmasga jang ekan.
- Ko‘p odamidin «Beshariq»,
Bog'larda ekmishlar tariq.
Yetim haqi — go‘shti baliq,
Qilmishlari nayrang ekan.

Lirikasi EY, YORI JONIM

TILAME

- Oshiq bo‘libman, ey yori jonim,
Vaslingni izlab, yo‘qdur majolim.
- Bir yo‘qlamaysan kuygan qulingni,
Ko‘zlarì jallod, nozik niholim.
- Rahm ayla manga, ey bag’ri qattiq,
Diydam to‘la qon, ey sho‘xi zolim.
- Lab tashnalarga ayla nazora,
Qaddi chu shamshod qoshi hilolim.
- Olding ko‘ngulni bir-ikki so‘zlab,
Devona bo‘ldim, to‘ti maqolim.
- Har dam kuyarman, yodimga tushsang,
Bir ko‘rmaguncha yo‘qdur majolim.
- Necha zamondur, ko‘zdin nihondur,
Oshiq Muqimiyl, ey xasta holim.

TOLEIM

Ohkim, afsus, emas har ishda rahbar toleim,
Vojgundur, imtihon qildimki, aksar toleim.

Yuz tarafdin yetkurub gardi kudurat, zangi g'am,
Aylagay oinayi tab'im mukaddar toleim.

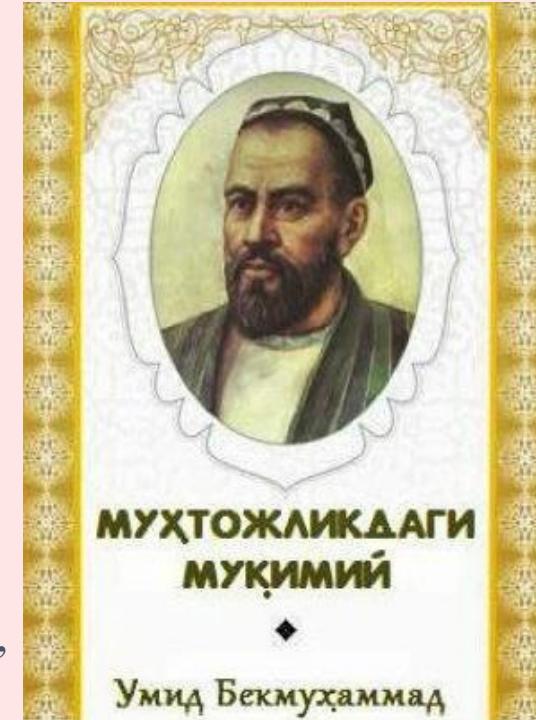
Har necha qilsam tavallo – zori qilmas, iltifot,
Ro'yigardon teskari, tobora badtar toleim.

Ro'zgorim tiyra, iqbolim zabun, baxtim qaro,
Bo'lsa ravshan, bormukin tadbiri digar toleim?

Nogahon bersam, Muqimiy, bir musulmonga salom,
Daf'atan ikki qulog'ini qilur kar, toleim.

TILAME

TIIAME

Muqimiy ijodini o‘rganish, asarlarini to‘plash va nashr ettirish u hayot davridayoq boshlangan. Dastlab Ostroumov «Devoni Muqimiy» to‘plamini (T., 1907) nashr qilgan, so‘ng 1910,1912 -yillarda «Devoni Muqimiy maa hajviyot» nomi bilan asarlari to‘plami bosilgan. Keyingi davrlarda G‘. G‘ulom, Oybek, H. Zarifov, H. Yoqubov, H. Razzoqov, G‘. Karimov, A. Hayitmetov va boshqa Muqimiy ijodini tadqiq etganlar. She’rlaridan namunalar chet tillarga tarjima qilingan. Qo‘qonda uy-muzeyi tashkil etilgan. Farg‘ona viloyatidagi shaharcha, Toshkent ko‘chalaridan biri, o‘zbek davlat musiqali drama teatri Muqimiy nomi bilan ataladi. Shoir haqida Sobir Abdulla «Mavlono Muqimiy» romani va «Muqimiy» dramasini yaratgan. Muqimiyning aksariyat g‘azallari ashulaga aylangan.

“Aqliy hujum” savollari

1. Muqimiy qaysi davr ijodkori hisoblanadi?
2. Ijodini necha turga bo`lish mumkin?
3. Muqimiy ijodi xususiyatlari nimada?

Binar topshirig`i asosida Muqimiy ijodiga xos quyidagi jadvalni to`ldiring.

TILAME

T/R	ASARLARI NOMLARI	JANRI	YILI
1.	“Devoni Muqimiy”	Devon	1907
2.	“Muqimiy maa hajviyot”	She`riy to`plam	1910
3.	Qo`qondan Shohimardongacha	Sayohatnoma	XX asrning 1-yarmi
4.	Qo`qondan Farg`onagacha	Sayohatnoma	XX asrning 1-yarmi
5.	Qo`qondan Isfaragacha	Sayohatnoma	XX asrning 1-yarmi
6.	“Muqimiy bayozi”	To`plam	XX asrning 1-yarmi
7.	“Lirika i satira”	To`plam	1950
8.	“Tanobchilar”	Satirik hikoya	

Uyga vazifa:
Muqimiy g‘azallaridan
yodlab kelish.